

Айдарбек Жақсылық Мұстафинұлы

ГМУ-20-1бм оқу тобының магистранты

Бекетова Қамар Назарбековна

экономика ғылымдарының кандидаты

Қорқыт Ата атындағы Қызылорда университеті,

Қызылорда қаласы, Әйтеке би көшесі 29А

КӘСІПКЕРЛІК ҚЫЗМЕТТІҢ ДАҒДАРЫС ЖАҒДАЙЫНДА ДАМУЫ

Кәсіпкерлік қызмет - тұрақты нарықтық құрылымды қалыптастыру, экономикалық секторды дамыту процесінде үлкен рөл атқарады. Ол жұмыс орындарын құру, бәсекелестікті арттыру сияқты бірқатар маңызды әлеуметтік-экономикалық міндеттерді орындайды, бұл, сайып келгенде, жұмыссыздықтың төмендеуіне, бағаның төмендеуіне әкеледі.

Нарықтық экономикадағы кәсіпкерліктің маңызы зор. Кәсіпкерлік болмаса, нарықтық экономика жұмыс істей де, дами да алмайды. Оның қалыптасуы мен дамуы мемлекеттік экономикалық саясаттың негізгі басымдықтарының бірі болып табылады. Нарықтық экономикадағы кәсіпкерлік - бұл экономикалық өсу қарқынын, жалпы ұлттық өнімнің құрылымы мен сапасын анықтайтын жетекші сектор; барлық дамыған елдерде кәсіпкерліктің үлесі 60-70 пайызды құрайды. Сондықтан бұл сектор барлық дамыған елдерде жан-жақты қолдау табады және сақталады.

Қаржы дағдарысы кәсіпорындардың жұмысына айтарлықтай әсер етті: жалдау ақысы мен жұмысшылардың жалақысы төмендеді, несиелердің қымбаттауы, сұраныстың төмендеуі, мемлекеттік бақылаушылар мен рейдерлердің белсенділігі күрт өсті. Нәтижесінде кәсіпкерлердің әрбір екінші өкілі өз кәсібінің нашарлауын күтеді.

Қазақстан дамыған елдердің табысты тәжірибесін қабылдап отыр, өйткені шағын немесе үлкен кәсіпкерлік болсын жалпы барлығы мемлекеттік қолдау тетіктерін жетілдіру ел Үкіметінің ұдайы назарында болады. Мысалы, дамыған

елдерде ірі кәсіпкерлік шағын және орта кәсіпке қарсы емес. Бұл елдерде, керісінше, ірі, шағын және орта кәсіпорындарды ынтымақтастық қағидаты дамиды, ал ірі бірлестіктер шағын және орта кәсіпті баспайды, бірақ бір-бірін толықтырады, әсіресе жекелеген өндірістердің мамандануы мен инновациялық дамуда.

Дағдарыс жағдайында банктердің едәуір бөлігі шағын және орта кәсіпке несиелер беруді тоқтатты. Санаулы банктер шағын компанияларға несиелер беруді жалғастыруда. Өтімділіктің төмендеуіне байланысты банктер әлеуетті қарыз алушыларға қатаң талаптар қояды, бұл кәсіпорындардың даму қарқынының баяулауына және шағын кәсіпкерліктің банктермен қатынастарының күрделенуіне әкеледі.

Біріншіден, несиелер бойынша пайыздық мөлшерлемелер өсті. Қазіргі уақытта олар жылына шамамен 30% құрайды, бұл шағын кәсіпорындардың көпшілігі үшін ауыр жүк.

Екіншіден, банктер несиені қамтамасыз етуге берілетін кепіл мөлшерін қайта қарастыруда.

Үшіншіден, мақсатты аудитория үшін бірқатар несиелік бағдарламалар мен өнімдер азаяды.

Бірақ көптеген проблемалармен қатар шағын кәсіпкерліктің де артықшылықтары бар. Бұл, ең алдымен, нарықтық жағдайға бейімделудің икемділігі — үлкен кәсіпорындарға қарағанда тез өзгертін сұранысқа анағұрлым икемді реакция: пайда болған қажеттілікті "ұстап алу" және өз ресурстары мен мүмкіндіктерін дереу жұмылдыру арқылы жауап беру мүмкіндігі. Орта және әсіресе шағын кәсіпорын болашаққа арналған өндірістік бағдарламамен байланысты емес; инвестицияланған капиталдың дивидендтерін күтетін акционерлер алдындағы қаржылық міндеттемелермен ауыртпалық түсірмейді; жаңа "тауашаны" тапқаннан кейін оның нарықтық стратегиясын қайта құру оңайырақ. Шағын кәсіптің алдында кәсіподақтың көмегімен жұмыс орындарын немесе жалақы деңгейін қорғайтын жалдамалы жұмысшыларға ұйымдасқан түрде қарсы тұру мәселесі туындауы екіталай. Жеңілдетілген

менеджмент шағын кәсіпке белгілі бір артықшылық береді, өзгеретін талаптар мен жағдайларға икемді, тез бейімделуде көрінеді, бұл тұрақсыз, өтпелі жағдайда өте маңызды.

Барлық артықшылықтарға қарамастан, бұл кәсіп дағдарыс құбылыстарына ұшыраған экономикада мемлекеттің қолдауынсыз тиімді дами алмайды. Кәсіпорындар нарық жағдайында қажетті ұтқырлықты қамтамасыз ететіндіктен, терең мамандандыру мен өндірістің тармақталған кооперациясын жасайды, онсыз олардың жоғары тиімділігі мүмкін емес, көптеген әлеуметтік және экономикалық мәселелерді "өз мойнына алады", мемлекеттің экономиканы дағдарыстан шығару жолындағы бірінші кезектегі міндеттерінің бірі шағын және орта бизнесті қолдау және субсидиялау болып табылады.

Мемлекеттік қолдау шаралары үздік әлемдік тәжірибелерді дер кезінде қосу және тиімсіз құралдардан бас тарту үшін жеткілікті икемді болуы тиіс. Қайтарылатын негізде кәсіпкерлерге берілетін қаражат қайтарылмайтын субсидияларға қарағанда тиімді, бұл ақшаның құны мүмкіндігінше қол жетімді болуына қарай қарастырылады.

Қолдау кез-келген ауқымдағы кәсіпкерлікке қажет, әсіресе бүгінгі күні ұзаққа созылған дағдарыс жағдайында, мейлі ол шағын кәсіпорын болсын, орташа болсын мемлекеттің қамқорлығынан ешкімді алып тастауға болмайды. Тағы бір нәрсе, қолдаудың түбегейлі әр түрлі формалары бар. Кәсіпкерліктің басында көптеген белгісіздіктер бар, мұнда реттеушілік рәсімдерді оңайлату, салық жүктемесін азайту, уақтылы және кәсіби консультациялар қолдау қажет. Өзінің өміршеңдігін дәлелдеген дамушы компаниялар үшін өтеусіз емес, қайтарымды негізде қаржылық қолдау анағұрлым өзекті.

Сондай-ақ, инвестициялық жобаларды іріктеу кезінде банктер мен кәсіпкерлікті дамыту институттарының бірлескен жұмысын күшейту өте маңызды екенін атап өткен жөн. Бұл қолдау инфрақұрылымға қатысушылардың кәсіпкерлікті бағалауға жұмсайтын уақытын қысқартуға, іріктеп алынатын жобалардың сенімділігін, сондай-ақ олардың өміршеңдігін арттыруға мүмкіндік береді.

Кәсіпкерлік қызметті қолдаудың ықтимал шараларының бірі- жеңілдетілген жалға алу, коммуналдық желілерге қосылу тарифтерінің төмендеуі, шағын және орта кәсіпорындар үшін мемлекеттік сатып алуларға квоталар.

Жалға алынған жылжымайтын мүлікті сатып алу кезінде преференциялар белгілеу, электр желілеріне қосылу үшін төлемақыны төмендету, шағын кәсіпке бюджеттік субсидияларды ұлғайту.

Кәсіпкерлік қызметке қатысты дағдарысқа қарсы саясат экономиканың дамуына байланысты аздап ерекшеленетініне қарамастан, дағдарысқа қарсы саясаттағы негізгі екпін тікелей мемлекеттік тапсырысқа емес, пайыздық мөлшерлемелерді субсидиялау, лизингті дамыту, тұтынушылық кредиттеуді қолдау арқылы іскерлік белсенділікті қалпына келтіруге жасалады. Дәл осындай механизмдер қазірдің өзінде ауылшаруашылық техникалары, автомобильдер, әуе көлігі нарықтарында қолданылады. Нәтижесінде дағдарыстан кейінгі қалпына келтіру және экономиканы одан әрі дамыту үшін тиімді негіз болатын ішкі сұраныстың жасанды емес, нақты құрылымы алынуға тиіс. Үкімет ішкі сұранысты қолдауға ғана емес, ауқымды жобаларды іске асыру есебінен болашаққа инфрақұрылымдық негіз жасауға тырысуда.

Зерттеуді қорытындылай келе, кәсіпорындардың саны айдан-айға артып келеді деп айта аламыз, ал өсу қарқынды, ешқандай секірістер мен құлдырау жоқ, бұл жағдай елдегі кәсіпкерлікті тұрақты дамып келе жатқан деп сипаттайды. Белгілі бір атқарымдармен қатар Қазақстанда сапа саясатын жүзеге асыруда қызметті түбегейлі қайта ұйымдастыруды жүргізуді талап етеді. Осы орайда дағдарыс кезінен шығу үшін мемлекет тарапынан тапсырмалар берілуде, көптеген көмек көрсетілуде. Тапсырмалар кәсіпкерліктің әртүрлі секторларын-салықтық (кәсіпкерлер үшін ставкаларды қысқарту және жою), дамытушы (шағын және орта кәсіпкерлікті дамытудың қосымша институтын құру), заңнамалық (кәсіпкерлер үшін қылмыстық жауапкершілік саласындағы заңнаманы жеңілдету) және басқаларды дамытуға бағытталған.

Қолданылған әдебиеттер тізімі

1. Арустамов, Э.А. Основы бизнеса: Учебник / Э.А. Арустамов. - М.: Дашков и К, 2013. - 232 с.
2. Кошанов А.К., Мухамеджанов Б.Г., Бектемисова С.Т. Формирование частного предпринимательства в условиях перехода к рынку (на примере Республики Казахстан). - Алматы: Институт экономики ПАН РК
3. Дашевская И.Ф. Взаимодействие банковского сектора с субъектами малого и среднего изнеса // Труд и соц. отношения. – 2009. - № 11. – С. 142-146.
4. «Малый бизнес Казахстана: Тенденции и проблемы развития», Дауранов И., Курбанова Г., Рудецких А., Шишкина А.. Алматы, 2012.
5. А.И. Антилов. Проблемы малого предпринимательства в национальной экономике // Актуальные проблемы современной науки